

Sto let planinstva v Mežiški dolini

Ob 100-letnici ustanovitve Planinskega društva Prevalje

Od ustanovitve prve slovenske planinske organizacije za Mežiško dolino mineva sto let. Njen nastanek je povezan z razvojem slovenskega planinstva. Potem ko je bilo v Ljubljani 27. februarja 1893 ustanovljeno Slovensko planinsko društvo (SPD), so po slovenskih deželah na pobudo njegovega glavnega odbora začeli ustanavljati posamezne podružnice in jih poimenovali po rekah.

Zato se je prva podružnica na Koroškem imenovala Ziljska podružnica SPD. Ustanovljena je bila leta 1900. Člani so podpirali razvoj slovenskega planinstva na Koroškem in se tako skušali upreti naraščajoči dejavnosti avstrijsko-nemških planinskih društev. Leta 1907 se je preimenovala v Koroško podružnico SPD s sedežem v Celovcu. Njeno delovanje je zamrlo v letu 1914.

Podružnice SPD na Koroškem po prvi svetovni vojni

Po prvi svetovni vojni je planinska dejavnost na Koroškem znova zaživela že leta 1919, torej še v času bojev za severno mejo in kasnejših pogajanj o poteku meje med Republiko Avstrijo ter Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Prizadevanja po organiziranem planinstvu so najprej botrovala nastanku Mislinjske podružnice SPD. Ustanovljena je bila 5. julija 1919 v Slovenj Gradcu kot osemindvajseta po vrsti v okviru SPD. Štela je osemindvajset članov, njen predsednik pa je postal davčni uradnik Karel Gabron. Leta 1920 je planinska koča nekdanjega Nemško-avstrijskega planinskega združenja (DÖAV) na Plešivcu/Uršlji gori prešla v last SPD, ki jo je dalo v uporabo članom Mislinjske podružnice. Preimenovali so jo v Turistovski dom.

Kmalu zatem je nastala Mežiška podružnica SPD s sedežem v Pliberku. Do nedavnega je veljalo, da je bila ustanovljena 16. avgusta 1919. Nedolgo nazaj pa je bil najden dokument, v katerem je kot datum ustanovitve zapisan 19. januar 1920. Prvi datum navaja ustanovitelj podružnice dr. Dušan Senčar (1888–1973) v članku Razvoj planinstva v Mežiški dolini, objavljenem leta 1954 v zborniku *Tabor koroških planincev na Plešivcu leta 1954*. Dokument z drugačnim datumom je v Pokrajinskem arhivu Maribor, njegovo kopijo imajo v Koroškem pokrajinskem muzeju v Slovenj Gradcu. Gre za dopis Okrajnemu glavarstvu na Guštanju, ki sta ga 28. maja 1921 podpisala predsednik podružnice Karel Doberšek in njen tajnik Mlačnik. V njem sporočata, da je bila Mežiška podružnica SPD ustanovljena

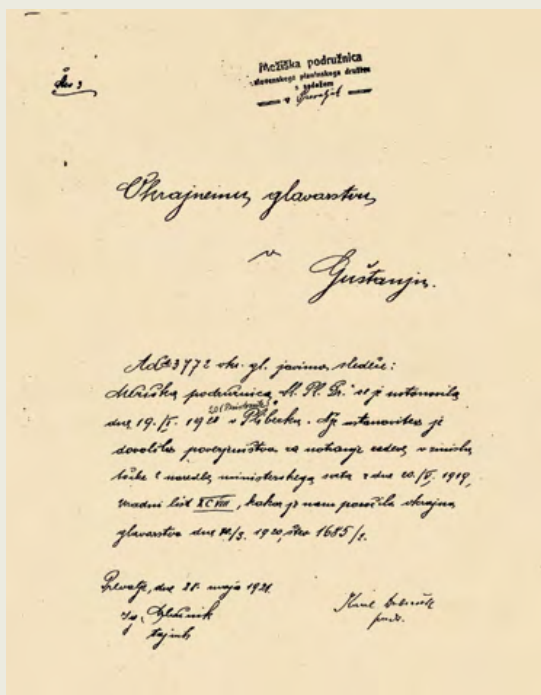
Planinci – romarji na Uršlji gori pri spodnji mežnariji okoli leta 1900
Arhiv Franca Verovnika

Turistovski dom Mislinjske podružnice SPD na Uršlji gori v letih po prvi svetovni vojni
Arhiv Franca Verovnika

19. januarja 1920 v Pliberku z dovoljenjem poverjenstva za notranje zadeve. Ta dokument je gotovo bolj verodostojen kot Senčarjev podatek, saj Senčar v

Kopija dokumenta s poročilom o ustanovitvi Podružnice SPD v Pliberku; original je v Pokrajinskem arhivu Maribor.
Arhiv Franca Verovnika

Dr. Dušan Senčar leta 1938
Arhiv Alenke Benedik Senčar

omenjenem članku navaja, da je datum ugotovil mnogo kasneje na osnovi zapisa v *Planinskem vestniku* iz leta 1925 in po spominu, saj je bil ves arhiv podružnice izgubljen med drugo svetovno vojno. Pregledal sem vse številke *Planinskega vestnika* po prvi svetovni vojni do leta 1925 in v nobeni od njih nisem našel podatka, da bi bila podružnica ustanovljena avgusta 1919. Nasprotno, v sedmi številki revije iz leta 1922 je na strani 103 nekdanji načelnik Šaleške podružnice SPD v Šoštanju Janko Sernec (1881–1942) v članku Šaleška pokrajina zapisal, da je bila Mežiška podružnica SPD ustanovljena 18. januarja 1920.

Kakorkoli že, podružnica je bila ustanovljena v Pliberku, ki je tedaj spadal v cono A pod jugoslovansko upravo. Za načelnika so izbrali univ. dipl. pravnika dr. Dušana Senčarja (1888–1973), notarja in sodnika. Rojen je bil v Senožečah, končal pravo na Dunaju in med prvo svetovno vojno služboval v Buzetu, od koder je konec vojne pred Italijani pobegnil v Pliberk. Bil je glavni pobudnik za ustanovitev podružnice, ki jo je vodil do leta 1921. Pri ustanovitvi so imeli poleg domačinov pomembno vlogo tudi v Pliberk priseljeni mladi in zavedni Slovenci iz vseh krajev Slovenije, precej jih je bilo iz Primorske in iz Istre. Med njimi je bilo mnogo za planinstvo navdušenih uslužbencev takratnih sodnih uradov okrožnega sodišča v Pliberku, ki je bilo pristojno za naše kraje. Podružnica je štele približno sedemdeset članov in je obsegala ozemlje tedanjega okraja Pliberk, kamor je spadala tudi Mežiška dolina. Člani so z veliko vnemo pomagali pri propagandnem delu za ugoden izid plebiscitnega glasovanja ter za prebujanje in utrjevanje narodne zavesti domačinov. V tem času je bila planinska dejavnost omejena na markiranje nekaj poti in prirejanje skupinskih izletov v bližnje gore.

Na začetku leta 1920 sta bili ustanovljeni še Podružnica SPD za Rož s sedežem v Borovljah in Belska

podružnica SPD s sedežem v Velikovcu. Obe sta prenehali delovati po plebiscitu.

Obdobje med obema svetovnima vojnama

Po plebiscitu 10. oktobra 1920, ki se je za Slovence končal neugodno, so se odborniki Mežiške podružnice odločili, da preselijo njen sedež na Prevalje, kjer si je svoj novi dom ustvaril tudi Senčar. 22. maja 1921 je bil sklican prvi občni zbor preseljene podružnice, ki je obdržala prvotno ime Mežiška podružnica SPD, vendar z dostavkom, da ima odtlej sedež na Prevaljah. Načelnik je postal Karel Doberšek (1889–1964), po rodu z Leš pri Prevaljah, učitelj, šolski upravitelj, družbenopolitični in kulturni delavec, publicist, ki je podružnico vodil do leta 1924. Na tem občnem zboru je bilo tudi uradno potrjeno, da je podružnica na Prevaljah pravna naslednica v Pliberku ustanovljene Mežiške podružnice SPD in da nadaljuje njeno delo. Ozemlje podružnice je bilo sprva obsežno, saj je segalo od Marenberga (danes Radlje ob Dravi) v Dravski dolini pa do meje s Solčavo v zgornji Mežiški dolini. Uspešno so jo vodili načelniki Rajko Gruden (1924–1933), Ludvik Avšič (1933–1934), Jožko Kokol (1934–1935), Franc Ferjančič (1935–1936) in Jože Pernuš (1936–1941). Ko se je z leti povečevalo število članov, so vse bolj razmišljali o gradnji svoje planinske postojanke. Za začetek so si na kmetiji pri Janežu na Strojni uredili planinsko zavetišče, obenem so se odločili za gradnjo koče na Peci. V pripravljalnem odboru so bili številni člani iz Mežice in Črne na Koroškem (tedaj Črne nad Prevaljami), ki so zaradi lažje izvedbe predvidene gradnje predlagali ustanovitev lastne podružnice. Po sporazumu med matično podružnico na Prevaljah in pripravljalnim odborom so 7. novembra

1926 ustanovili SPD podružnico "Peca" v Mežici in za načelnika izbrali Martina Uleta, uradnika rudniške Bratovske skladnice. Ker so bili v njej tudi člani iz Črne, so jo kasneje preimenovali v Mežiška podružnica SPD "Peca" Mežica - Črna. Podružnica na Prevaljah je po razdružitvi še nadalje ostala pravna naslednica leta 1919 v Pliberku ustanovljene Mežiške podružnice SPD. V naslednjih dveh letih so na Peci zgradili kočo, ki so jo poimenovali po načelniku – Uletova koča. Slavnostno so jo odprli 28. in 29. junija 1928.

Matično društvo se je zaradi teh sprememb preimenovalo v Podružnico SPD Prevalje. Njeni člani so bili zelo dejavni. Uredili in označili so številne planinske poti na okoliške vrhove, prirejali so planinske izlete. Razmahnila se je tudi smučarska dejavnost. Leta 1932 so ustanovili zimskošportni odsek in leta 1936 na Prevaljah zgradili prvo smučarsko skakalnico v Mežiški dolini. Pod vodstvom neutrudnega planinca Francija Telcerja (1918–2008) so leta 1937 ustanovili alpinistični odsek. Z denarnimi prispevki in prostovoljnim delom so sosednji Mislinjski podružnici pomagali graditi planinske koče na Pohorju: Kočo na Kremžarjevem vrhu, odprto leta 1934, in Kočo pod Kopo na Pungartu, odprto leta 1937. Prizadevanja za gradnjo planinske koče ali vsaj zavetišča na Košenjaku so pripomogla k nastanku nove podružnice. 26. marca 1939 so dravograjski planinci ustanovili Podružnico SPD Dravograd in za načelnika izvolili Antona Pernata, gostilničarja in lesnega trgovca. Uresničenje njihovih načrtov je preprečila druga svetovna vojna.

Druga svetovna vojna

V tem obdobju je prišlo do zastoja v delovanju Podružnice SPD Prevalje in ostalih treh koroških podružnic. Vojna vihra je prizadela mnoge njihove članke. Nastala je tudi znatna gmotna škoda. Izgubila sta se inventar in dragocen arhiv prevaljske podružnice. Zato so pisni viri o društvenih dejavnostih pred vojno skopi in ne popolnoma zanesljivi, saj so nastali večinoma na osnovi ustnega izročila. Poleg tega so bile požgane planinske koče: 12. avgusta 1942 na Smrekovcu, nekaj dni kasneje, 29. avgusta 1942, na Uršlji gori, med 8. in 9. oktobrom isto leto na Pungartu pod Veliko Kopo (današnji Grmovškov dom), naslednje leto 12. februarja na Peci in 8. marca 1944 pod Kremžarjevim vrhom.

Obdobje po drugi svetovni vojni

20. januarja 1946 je bil prvi povojni občni zbor prevaljskih planincev. Preimenovali so se v Planinsko društvo Prevalje (dalje: PD), ki je tedaj štelo 234 članov. Za predsednika so izvolili Jožeta Pernuša, predvojnega načelnika podružnice. V tem mesecu so se prvič zbrali tudi planinci iz gornjega dela Mežiške doline in ustanovili PD Mežica. Leta 1949 se je od njega odcepilo PD Žerjav, pošta Črna pri Prevaljah, ki se je leta 1959 preimenovalo v PD Žerjav - Črna. Ko so leta 1965 sedež društva prestavili v Črno na Koroškem, se je uveljavilo današnje ime PD Črna na Koroškem.

Uletova koča na Peci Arhiv Franca Verovnika

Pogorišče koče na Uršlji gori Foto: Jože Kovačič, Maribor

*Franci Telcer
(1918–2008)
Arhiv Franca
Verovnika*

Prvega maja 1946 so na Prevaljah ustanovili postajo Gorske reševalne službe. Načelnik je postal Franci Telcer, ena od vrhunskih osebnosti planinske in alpinistične zgodovine Mežiške doline. Vodil jo je dobrih 60 let. Poleg tega je Telcer postal še načelnik

Obnova kočé leta 1947 Arhiv Franca Verovnika

Planinski dom na Uršlji gori okoli leta 1950 Arhiv Franca Verovnika

alpinističnega odseka, ki je bil ustanovljen že pred vojno, njegovo delovanje pa so oživili leta 1947. Odseku je načeloval do leta 1970.

Med vojno so bile požgane vse tri planinske kočé slovenjgraških planincev. Ker vseh sami niso zmogli obnoviti, so prevaljskim planincem odstopili v upravljanje kočé na Uršlji gori, ki so jo leta 1912 zgradili člani nemškega planinskega združenja v Slovenj Gradcu, po prvi svetovni vojni pa jo je prevzela Mislinjska podružnica SPD. Člani prevaljskega društva so še isto leto začeli z velikim zanosom obnavljati pogorišče in v pičlih dveh letih jim je z marljivim delom uspelo obnoviti kočé. Slovesno so jo odprli 22. avgusta 1948 in jo poimenovali Dom na Uršlji gori.

Obenem so na svojem območju pridno popravljali stare planinske poti, urejali nove in jih označevali. 18. julija 1954 so skupaj z ostalimi tremi PD v Mežiški dolini organizirali zelo uspešno srečanje na Uršlji gori, ki so ga imenovali Tabor koroških planincev na Plešivcu. Praznovali so 35-letnico obstoja in delovanja organiziranega planinstva v dolini. Zbrali so se "iz

vseh krajev, od koder se Gora vidi in čuti," so zapisali v zborniku. Leta 1955 je vodenje društva prevzel Rajko Vute, družbenopolitični in telesnokulturni delavec. Vodil ga je do leta 1965.

V društvu je bilo precej članov iz sosednjega Guštinja (kraj se je leta 1952 preimenoval v Ravne na Koroškem). Med njimi se je že po vojni pojavila zamisel o ustanovitvi lastnega planinskega društva, ki so jo uresničili 25. julija 1952 na ustanovnem občnem zboru PD Ravne na Koroškem. Predsednik je postal Janez Gorjanc, diplomirani tehnik v Železarni Ravne.

V šestdesetih letih je Dom na Uršlji gori poleg skoraj štiristo let stare cerkve sv. Uršule dobil še enega sosedo. Na vrhu so zgradili kovinski stolp, na katerega so namestili pretvornik in oddajnik za program RTV Ljubljana. Začetki poskusnega radijskega in televizijskega oddajanja segajo v leto 1962, uradno pa je bil oddajni center odprt leta 1964. Že pred gradnjo stolpa so iz doline speljali cesto, sprva do sedla med Malim vrhom in vzhodnim pobočjem Uršlje gore, današnje rampe, od tam naprej pa tovorno žičnico. Leta 1970 so cesto s sedla podaljšali še do vrha.

Zaradi lažje dostopnosti se je zelo povečal obisk v planinskem domu, ki je kmalu postal pretesen, saj je bil po tlorisu in konceptu še vedno tak kot leta 1912. Zato so na občnem zboru marca 1971 predlagali, da bi ga razširili s prizidkom. Tedanji predsednik Roman Kogelnik, družbeni delavec, ki je vodil društvo od leta 1965 do 1977, je na občnem zboru leta 1975 spodbudil člane k aktivnemu sodelovanju z geslom Tisoč opek na Uršljo goro! Začeli so s postopki za pridobivanje ustrezne dokumentacije za predvideno gradnjo, kar se je v boju z birokracijo izkazalo za pravo trnovo pot. Novi predsednik društva Stanko Lodrant, univ. dipl. profesor kemije, kulturno-prosvetni delavec in publicist, ki je društvu predsedoval med letoma 1977 in 1987, je z iznajdljivostjo in koroško trmo uspel premagati vse ovire, tako da so leta 1979 že lahko odkupili zemljišče za bodoči prizidek. Gradnja je trajala od leta 1980 do leta 1984. V primerjavi s prvo kočé, ki so jo zgradili v dveh letih (1910–1912), je bil prizidek zgrajen v dvakrat daljšem času – kljub lažji dostopnosti po cesti in sodobnejšemu načinu gradnje. Opravljeno je bilo ogromno prostovoljnega dela, h kateremu so leta 1981 na občnem zboru povabili člane z geslom Vsak planinec en udarniški dan. Prizidek so slovesno odprli 17. junija 1984, ko je društvo obenem praznovalo 65. obletnico ustanovitve. Ob tem dogodku je izšel zbornik, v katerem so podrobno opisani zapleti in potek gradnje.

Novejše obdobje

V letih po odprtju prizidka in vse do danes so prevaljski planinci redno skrbeli za dobre bivanjske razmere v svojem domu. Pod vodstvom naslednjega predsednika Ivana Kompreja, strojnega inženirja in družbenega delavca, ki je vodil društvo od leta 1987 do 2001, so člani gradbenega odbora pridno skrbeli za nemoteno delovanje planinskega doma s popravili,

zunanjimi in notranjimi vzdrževalnimi in obnovitvenimi deli. Posebej temeljito je bilo treba obnoviti stari del zgradbe. V času predsedovanja Jožeta Merca, športnega delavca, tj. med letoma 2001 in 2017, jim je uspelo posodobiti ključne prostore v domu (kuhinja, shrambe, sanitarije), opremo v sobah, zamenjati okna in azbestno kritino, vgradili so ekološko čistilno napravo in izdelali demit fasado, ob vhodu v dom so namestili samodejni defibrilator (AED), napravo, ki rešuje življenja, vzpostavili so internetno povezavo in s tem domu približali svet.

Ob vseh prizadevanjih za izboljšanje bivanjskih razmer na Uršlji gori niso zanemarili niti drugih dejavnosti. Zelo aktivni so bili člani njihovega odseka za planinske poti. Pridni markacisti so na novo uredili in označili številne planinske poti ali popravili stare. Vse so vnesli v register planinskih poti. Posebej je treba pohvaliti uspešno delo mladinskega odseka, ki skrbi, da se otroci in mladi seznanjajo z gorskim svetom na številne zanje primerne načine, kot so pohodi, planinski tabori in šole, orientacijska tekmovanja itd. Pomembno je, da se jim čim prej privzgojita primeren odnos do narave in želja po obiskovanju planin. Izkazali so se tudi člani vodniškega odseka, vodniki PZS, ki so na tečajih pridobili ustrezne licence za vodenje po gorah v Sloveniji in tujini. Tako so doslej organizirali že številne varne pohode na bližnje in daljne gore. Marsikdo se še spomni nočnih zimskih pohodov na Uršljo goro, ki so se začeli prvo marčno soboto leta 1983. Udeleženci so ob vsakršnem vremenu krenili iz doline v večernih urah in hodili na vrh v soju svetilk, včasih pa tudi le ob lunini svetlobi. Na vrhu jih je nato čakalo prijetno druženje v toplem domu. Pohodi so postali tradicionalni in vedno bolj množični, društvo je uvedlo izkaznice, značke in posebna priznanja. Po več kot desetletju so prevaljski planinci opustili organizacijo, tradicija nočnih zimskih pohodov pa je ostala. Priljubljenost organiziranih pohodov se je izkazala še na drug način. V nedeljo, 13. septembra 1986, je bil prvič organiziran pohod Sto žensk na Uršljo goro. Z leti se je spremenila namembnost vsakoletnega septembrskega pohoda, zato so ga preimenovali v Srečanje družin na Uršlji gori, od leta 2008 pa se tradicija nadaljuje pod imenom Srečanje Prevalčanov na Uršlji gori.

Člani so v okviru društva ves čas kulturno zelo dejavni. Posebno priljubljena so postala vsakoletna kulturna srečanja na Uršlji gori. Začela so se 25. in 26. januarja 1986 po zaslugi Ivanke Komprej, sociologinje in družbene delavke, neutrudne organizatorke in režiserke srečanj. Takrat je postal planinski dom "najvišji kulturni dom na Slovenskem". Isto leto so 21. in 22. junija organizirali še poletna kulturna srečanja. Sprva so bila dvodnevna, kasneje pa so postala enodnevna. Od leta 2008 dalje jih uspešno organizira družbeni delavec Štefan Keber, profesor geografije in zgodovine. Poletna srečanja so leta 2010 premaknili na september, ker so postala sestavni del Jesenskih srečanj na Prevaljah. V več kot tridesetih letih so na srečanjih

nastopili številni pevski zbori, med katerimi je najzvestejši Moški pevski zbor Vres s Prevalj. Izvajalci programa občasno obudijo spomine na naše znane pesnike in pisatelje s prebiranjem njihovih literarnih del. Večkrat so že nastopili razni literati, domači kulturniki, recitatorji in glasbeniki. Srečanja bodo nedvomno ostala zanimiva tudi v prihodnosti zahvaljujoč se sestri vsebini in privlačnosti planinskega doma, kjer ta srečanja potekajo.

Prevaljskim planincem je v stoletju obstoja njihove planinske organizacije uspelo uresničiti temeljno poslanstvo – približati vrednote gora vsem, ki jih imajo radi. Ob tem lepem jubileju si zaslužijo vso pohvalo in iskrene čestitke. V drugo stoletje svojega delovanja stopajo z novim predsednikom Stankom Robinom, ki vodi društvo od leta 2017. Naj bo tudi to stoletje enako uspešno in ustvarjalno, kot je bilo preteklo. ●

*Gradnja prizidka k staremu domu
Arhiv Franca Verovnika*

*Dom na Uršlji gori z novim prizidkom
Foto: F. Mauer,
Fotolik Celje*